

УДК 75.044.071.1(477+71)

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.04.930>

ГЕРОІКА ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ БІДНЯКА До 95-річчя від дня народження

Ростислав ШМАГАЛО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9853-8989>

доктор мистецтвознавства, професор,
заслужений діяч мистецтв України,
Львівська національна академія мистецтв,
кафедра історії та теорії мистецтв,
вул. Кубійовича, 38, 79011, м. Львів, Україна,
e-mail: shmahalo@hotmail.com

Микола Бідняк — унікальний український митець, Лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, перший член Національної Спілки Художників України з числа митців української діаспори, професор Львівської академії мистецтв. Він не руками, а вустами створив за життя в Канаді та Україні близько 3500 творів. Втім, лише частина цієї багатющої авторської спадщини є досліджена та зафіксована у виданнях в Україні та закордоном. Але навіть найповніше джерело, книга-альбом «Микола Бідняк» (2008), не повністю репрезентує творчість цього унікального художника, розпорошену по музеях та приватних колекціях усього світу. *Мета* статті — висвітлити героїку війни у творчості геніального митця Миколи Бідняка.

Лінія «історичного місіонерства» митців-емігрантів найбільшого розвою отримала саме в Канаді. Адаже таку програму історичних портретів, батальних сцен та доленосних для Українців подій — візуалізацію Пантеону національної пам'яті — неможливо було втілити в окупованій більшовицьким режимом Україні після 2-ї Світової війни. Лише окремі митці-емігранти спромоглися на створення вікопомних та масштабних патріотично-історичних авторських проєктів.

Актуальність дослідження обумовлена 95-річчям від дня народження митця. Окрім того, в нинішніх умовах війни та зростаючого інклюзивного чинника його життя та творчості є прикладом фізичної незламності, творчого професійного росту та патріотизму. *Методологічною основою* дослідження є науково-біографічний та структурно-типологічний методи, метод мистецтвознавчого аналізу.

Ключові слова: Микола Бідняк, живопис, графіка, митці української діаспори, історичні портрети, героїка війни, національна пам'ять, інклюзивна сфера.

Rostyslav SHMAGALO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9853-8989>

Doctor of Art History, Professor,
Honored Artist of Ukraine,
Lviv National Academy of Arts,
Department of History and Theory of Arts,
38, Kubyovycha Str., 79011, Lviv, Ukraine,
e-mail: shmahalo@hotmail.com

WAR HEROICITY IN THE WORK OF MYKOLA BIDNYAK

To the 95th Anniversary of His Birth

Mykola Bidnyak is a unique Ukrainian artist, laureate of the Taras Shevchenko State Prize of Ukraine, the first member of the National Union of Artists of Ukraine, professor of the Lviv Academy of Arts. He created about 3500 works not with his hands, but with his mouth during his life in Canada and Ukraine. However, only a part of this rich author's heritage has been researched and recorded in publications in Ukraine and abroad. But even the most complete source, the book-album «Mykola Bidnyak» (2008), does not fully represent the work of this unique artist, scattered in museums and private collections around the world. The purpose of the article is to highlight the heroism of war in the work of the brilliant artist Mykola Bidnyak.

The line of «historical missionary» of emigrant artists received the greatest development in Canada. After all, such a program of historical portraits, battle scenes and fateful events for Ukrainians — the visualization of the Pantheon of National Memory — was impossible to implement in Ukraine occupied by the Bolshevik regime after World War II. Only a few artists managed to create monumental and large-scale patriotic-historical authorial projects. The symbolic-allegorical technique of Bidnyak's unrealistically enlarged weapon (sword, spear, bow or saber) is found in almost all works of the battle-historical series, embodied in painting and graphics over the three decades of his work. Today, in the times of another bloody war, the pictorial symbol-call from Mykola Bidnyak is relevant for all generations of Ukrainians who know the price of unshakable will.

The relevance of the study is due to the 95th anniversary of the artist's birth. In addition, in the current conditions of war and the growing inclusive factor, his life and work are an example of physical invincibility, creative professional growth and patriotism.

The methodological basis of the study is scientific-biographical and structural-typological methods, the method of art historical analysis.

Keywords: Mykola Bidnyak, painting, graphics, artists of the Ukrainian diaspora, historical portraits, war heroism, national memory, inclusive sphere.

Вступ. Першого лютого 2025 року виповнилося 95 років від народження Миколи Бідняка — Лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка (1995), члена Світової Асоціації мистців VDMFK, Князівство Ліхтенштайн, Номінанта визначних світових нагород (Канада, США, Швейцарія, Франція, Бельгія, Італія, Іспанія, Швеція; Апостольського Благословення Папи Римського Павла VI); Кавалера Ордена Князя Ярослава Мудрого, першого члена Національної Спілки Художників України з числа митців української діаспори, професора Львівської академії мистецтв.

Серед численних титулів та відзнак геніального митця найвагомішим, як на мене, є лаконічне означення духовного виміру його творчості як «Титана українського іконопису XX століття», сильнішого за якого у нашому часі ми не маємо; що відкрив для глядача інший, висотний світ ікони (скульптор, мистецтвознавець Дмитро Кривавич). Високі характеристики творчості М. Бідняка з уст професорів ЛНАМ Д. Кривавича, В. Овсійчука, Р. Василика та інших зафіксовані в однойменному фільмі 2000-го року, який я створив як автор сценарію та ведучого програми «Мальовид» на Львівському державному телебаченні з нагоди 70-літнього ювілею митця. Нині у фільмі «Микола Бідняк» (2000) сприймається як позачасовий символ української незламності [1]. До фільму увійшли кадри зйомок зі Львова, Ліхтенштайну, Криму, Підбужа, Східниці та інших місць творчості митця. Перегляд буде корисним не лише митцям. Насамперед, воїнам, скаліченим війною, психологам, лікарям інклюзивної сфери.

Професор Львівської національної академії мистецтв Микола Бідняк вустами створив за життя в Канаді та Україні близько 3500 творів. Втім, лише частина цієї багатющої авторської спадщини є досліджена та зафіксована у виданнях в Україні та закордоном. Не можна сказати, що митець був обділений увагою журналістів, мистецтвознавців, мистецьких часописів та окремих видань [2—6]. Виставки його творів відбувалися більше, ніж у 12-ти країнах. Але навіть найповніше джерело, багато ілюстрована книга-альбом «Микола Бідняк» (2008) не повністю репрезентує творчість цього унікального художника, розпорошену по музеях та приватних колекціях усього світу [3]. У числен-

них інтерв'ю з митцем та інформації, що міститься у часописах та каталогах виставок, у яких брав участь М. Бідняк у рідній Канаді, Князівстві Ліхтенштайн, Україні та інших країнах, можна зібрати фрагментарну інформацію про оцінку його творчості у різні часові періоди. З цієї ретроспективи стає очевидним, що широке визнання прийшло до митця, насамперед, як до представника новітнього іконопису та графіка і живописця історичного жанру. Саме авторським іконописом, представленим на виставках кінця 1980-х — початку 1990-х, Микола Бідняк зворушив мистецьке життя Львова та України. Та не тільки... Микола Бідняк відомий також як портретист, вітражист, майстер пейзажного жанру та натюрморту. До середини 1950-х років митець виконав більше трьох з половиною тисяч творів. Його творчість відкрила міжнародній спільноті Світова Асоціація Мистців, які малюють устами чи ногами, що діє в Князівстві Ліхтенштайн. З Україною він поєднався цілковито і назавжди, насамперед, завдяки відомій співачці, дружині художника, Марії Майчик-Бідняк, редакторці найповнішого видання про художника [3].

Мета статті — висвітлити героїку війни у творчості геніального митця Миколи Бідняка.

Методологічною основою дослідження є науково-біографічний та структурно-типологічний методи, метод мистецтвознавчого аналізу.

Іл. 1. «Архистратиг Михаїл» (1952)

Іл. 2. «Архистратиг Михаїл» (1952). Фрагмент

Іл. 3. «Богун на полі битви» (1952)

Основна частина. Серед величезного доробку митця дещо губиться в полі мистецтвознавчих оцінок одна з головних тем його творчості — тема одвічної української боротьби, героїка війни за волю. Його «Архистратиг Михаїл» (1952, іл. 1, 2), «Богун на полі битви» (1952, іл. 3), «Битва під Конотопом» (1952—1957, іл. 4), «Гайдамаки» (1975, іл. 5), історичні портрети «Гетьман Мазепа» (1959, іл. 6), «Князь Святослав Завойовник» (1968, іл. 7), «Король Данило» (1954, іл. 8), «Ярема» (іл. 9), «Гонта» (1965, іл. 10),

Іл. 4. «Битва під Конотопом» (1952—1957)

Іл. 5. «Гайдамаки» (1975)

Іл. 6. «Гетьман Мазепа» (1959)

Іл. 7. «Князь Святослав Завойовник» (1968)

Іл. 8. «Король Данило» (1954)

«Вояки Української дивізії» (1952), «Товариша несуть. Вояки УПА» (1952, іл. 11) — яскраве свідчення величчя та героїзму українського народу. Митець відобразив історію від звияг часів Київської Русі до перемог та трагедій борні у XX столітті. Характерно, що лінія «історичного» місіонерства» митців-емігрантів найбільшого розвитку отримала саме в Канаді. Достатньо згадати бага-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (184), 2025

Іл. 9. «Ярема» (1984) полотно, олія

Іл. 10. «Гонта» (1965)

Іл. 11. «Товариша несуть. Вояки УПА» (1952)

Іл. 12. Намогильний пам'ятник Миколі Бідняку на Личківському кладовищі у Львові

ту творчу спадщину в батальному та історичному жанрі таких митців-емігрантів, як Юліан Буцманюк, Петро Андрусів, щоб зрозуміти, що українська еміграційна спільнота Канади стала найкращим ідейним ґрунтом патріотизму. Зокрема, для втілення доктринерських закликів історика Юрія Липи, творця епохальної монографії «Призначення України». Останній ще в таборах переміщених осіб для українців після 2-ї Світової війни у Німеччині на наукових конференціях еміграційної культурної еліти закликав створити візуальну візію української історії. Заклики до митців-емігрантів

створити масштабну візуалізацію Пантеону національної пам'яті лунали у повоєнній Німеччині 1945—1948 років. Таку програму історичних портретів, батальних сцен та доленосних для Українців подій неможливо було втілити в окупованій більшовицьким режимом Україні після 2-ї Світової війни. Лише окремі митці-емігранти, такі як вже згаданий Петро Андрусів та народжений у Канаді Микола Бідняк спромоглися на створення вікопомних та масштабних патріотично-історичних авторських проєктів.

У стилістиці означених циклів героїки Микола Бідняк спроможний бути дуже різноманітним. Окремі переможні батальні бойовища, такі як офорт «Битва під Конотопом» (1957), сприймаються монументально навіть в ескізах. Вони так і не були реалізовані на масштабних полотнах. Трагедія боротьби улюблених народом героїв, на кшталт давніх фресок, відображена в епічному полотні Бідняка «Похорон Олекси Довбуша» (1954). В дусі модерністичної сценографії потрактовано полотно «Герої Крут» (1957). Упродовж десятиліть мистець змінював стиль, але ніколи не зраджував своїх патріотичних переконань. І всупереч жорстокій долі, після втрати обох рук, явив світові численні твори, закорінені в українську історію та культуру. Про живопис та графіку, просякнуті темою борні за свободу України, піде мова далі, та спершу нагадаємо сторінки біографії.

Микола Бідняк народився 1 лютого 1930 року в Торонто в родині політичного емігранта Петра Бідняка з буковинського села Ленківці, що неподалік від Чернівців. У 1934 році повернувся з батьком у рідні Ленківці, у 1940 році опинилися в Німеччині, втікаючи від «визволителів», де травневого ранку 1945 року, за невільницькою працею на ріллі у бауера Віллі Карла, від вибуху міни втратив руки і поранив око.

1950 року повернувся в Канаду з названими батьками Василем та Софією. З Божою поміччю і допомогою мецената — українця Петра Зварича, закінчив з відзнакою інститут Технологій і Мистецтва у Калгарі (1950—1954). У 1955 р. переїжджає в Торонто і вступає на третій курс красного малярства в Онтарійський Коледж Мистецтв «ОСА», який успішно закінчує за два роки.

Його творчість завжди була закорінена в історію України. В одному з інтерв'ю, які через скромність

давав неохоче, він сказав: «В мені постійно живе пам'ять про мою землю, мій народ, який так далеко і водночас так близько». <...> «бо які ж ми патріоти, коли хочемо мати все готове?..».

В Україні залишилась доволі велика колекція його творів, за яку варто доземно вклонитись дружині мистця, стараннями якої ця збірка була повернута в Україну. Зваживши на численні прохання, художник безкоштовно передав музейним збіркам України понад п'ятнадцять полотен для постійної експозиції. Музеям Львова, Києва, Чернівців, Тернополя, Канева, Кракова, Перемишля, державним інституціям та посольствам — під час виставок. Національному Шевченківському заповіднику у Каневі, картини «Людина у Вогні», «Гетьман Іван Мазепа», гравюра «Митрополита Андрея Шептицького», графіка «В Єдності сила перемоги», «Гонта», краєвиди, натюрморти, скульптурний портрет художника у Художньому музеї в Чернівцях. Подарував ще й тому, що вони не в змозі були придбати його твори.

Ювілейний для митця 2000-й рік був перенесений виставками у Львові, Сіднеї, Щеціні, Кракові, Києві, Каневі. 3-го жовтня 2000-го р. в Національному художньому музеї в Києві Миколу Бідняка вшанували як Кавалера Ордена Князя Ярослава Мудрого. 29-го жовтня того ж 2000 р. в Національному Шевченківському заповіднику відкрив виставку його творів доктор мистецтвознавства, професор Львівської Національної Академії Мистецтв Володимир Овсійчук, автор книги-альбому «Микола Бідняк». Намогильний пам'ятник Миколі Бідняку на Личаківському кладовищі у Львові (іл. 12) назавжди закарбував його слова: «Я гордий, що звусь Українцем... за приналежність до української нації доводиться весь час платити кров'ю...».

Колір крові, вогню війни чи невидимо вбивчої радіації Чорнобиля програмно присутні у живописі Бідняка. Війна є тотальним злом, яке не має часових, територіальних чи національних кордонів. Війна скалічила 15-річного хлопця, що поділило його долю на «до» і «після»... Далі розпочався шлях боротьби зі своїм каліцтвом через найвищу цінність — творчість, у якій по-справжньому відчував свою силу впродовж усього життя. Мистецтво вважав священнодійством, яке з виваженим новаторством проявив, насамперед, через іконопис. У сакральному жанрі

Іл. 13. М. Бідняк перед іконою «Чорнобильська Богоматір» (1992)

Іл. 14. «Битва під Крутами» (1957)

апофеозно чільне місце зайняв збірний образ долі України, найкраще втілений в іконі «Чорнобильська Богоматір» (1992) (іл. 13).

Та пальму першості у сходженні митця посідає історичний жанр, який став цілеспрямованим програмним напрямком творчості митця вже від 1950-х років. З дитячих років Бідняк був пройнятий ностальгійно-патріотичним духом емігрантського середовища Канади. Пантеон Бідняка охопив наступні події та образи: «Битва під Конотопом» (1957—1959), «Битва під Крутами» (1957, іл. 14), «Хрещення Русі» (1971), «Коронування Данила Галицького» (1970), програмні твори в авторській техніці, що нагадують старовинні фрески: «Князь

Іл. 15. «Козак Мамай» (1960)

Іл. 17. «Бандурист Прометей» (1966)

Іл. 16. «Довбуш» (1952)

Іл. 18. «Людина у вогні» (1970)

Святослав Завойовник» (1970), «Козак Мамай» (1960, іл. 15), «Довбуш» (1952, іл. 16), «Бандурист Прометей» (1966, іл. 17), «Полковник Джеджалик» (1972). Образ Довбуша у цій серії постає у центрі монолітного гурту озброєних опришків. У монохромній яскраво-червоній барві створено збірний образ світового апокаліпсису «Людина у вогні» (1970, іл. 18).

Паралельно М. Бідняк змалював на історичних фактах та своєю уявою галерею живописних та гра-

фічних образів князів-воїнів: вже згадуваний «Святослав Завойовник» (1970), «Король Данило» (1964), «Василько Тербовельський» (1964, іл. 19), «Гетьман Іван Мазепа» (1959); ілюстрував однойменну книжку, присвячену Мазепі. Відкритим для досліджень залишається питання, чому у цій портретній галереї історичних персоналій не бачимо Степана Бандери чи гетьмана Богдана Хмельницького... Натомість маємо «Думу про козака Туху» (1974), що, за переказами, втопився у Дніпрі, довідавшись про

Іл. 19. «Василько Тербовельський» (1964)

Іл. 20. «Портрет полковника Євгена Коновальця» (1957)

невтішні результати угод Переяславської Ради. Також монументально, але мовою графіки закарбовано образ «Полковника Євгена Коновальця» (1957, іл. 20), що опирається скрещеними руками на гігантський меч. Ці та інші твори означених серій пронизує внутрішній неспокій та драматизм, вираз якого глибинно переконливо рефлексує із долею самого митця-патріота.

Висновки. Майже усі твори історично-батального та історико-патріотичного циклу М. Бідняк створив з 1950-х — до середини 1970-х років. Цей факт ставить його серед перших митців ХХ століття, які так повно і глибоко розпрацювали у живописі та графіці українську історичну тематику. Найепічнішим твором, що за хронологією та масштабністю розпочинає головну програмну ідею усієї творчої спадщини Миколи Бідняка, є монументальна картина-образ «Архистратиг Михаїл» (1952, іл. 1, 2). Цей шедевр трактує образ Архистратига як зрілого та мужнього воїна у боротьбі з космічним злом. Згадаємо, що традиційна іконописна іконографія України та Заходом Європи трактує Архангела як милого, іноді суворого юнака у романтичних військових обладунках. У Бідняка ця канонічна лінія змінена. Архангел Божого воїнства постає зрілим у віці, у повний ріст, в історично деталізованих захисних латах, бойовому шоломі та з гіпертрофовано великим мечем. Характерний символіко-алегоричний прийом Бідняка нереалістично укрупненої зброї (меча, списа, лука чи шаблі) зустрічається практично в усіх творах батально-історичних серій, втілених у живописі та графіці упродовж трьох десятиліть його творчості. Акцентований наголос на зброї як символі священної боротьби за свободу звернений не лише до честі історичних героїв.

Нині, у часи чергової кривавої війни, образотворчий символ-заклик від Миколи Бідняка є актуальний для усіх поколінь українців, які знають ціну неprispanої волі.

1. Фільм «Микола Бідняк». Авт. Р. Шмагало. *Телепрограма «Мальовид»*. Львів: ЛТБ, 2000. URL: <https://youtube.com/watch?v=Pa77Y2v1v8Q&feature=shared>
2. Степовик Д. *Історія української ікони*. Київ: Либідь, 2020.
3. Микола Бідняк. *Живопис графіка. Альбом*. Київ: Мистецтво, 2008. За ред. М. Майчик.

4. Бідняк Микола Петрович. *Шевченківські Лауреати 1962—2001: Енциклопедичний довідник*. Упоряд. М.Г. Лабінський. Київ: Криниця, 2001. С. 45—46.
 5. Овсійчук В.А. Бідняк Микола Петрович. *Енциклопедія сучасної України*. Ред. кол.: І.М. Дзюба; НАН України; НТШ; Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. Т. 2: Б. Біо. 872 с.
 6. Стельмашук Г. Бідняк Микола. *Українські митці у світі. Матеріали до історії українського мистецтва XX ст.* Львівська національна академія мистецтв (Науково-дослідний сектор). Львів: Апріорі, 2013. С. 78—81.
- REFERENCES
- The film «Mykola Bidnyak» (2000). Author: R. Shmagalo. TV program «Malovydy». Lviv: LTB. Retrieved from: <https://youtube.com/watch?v=Pa77Y2v1v8Q&feature=shared> [in Ukrainian].
- Stepovyk, D. (2020). *History of the Ukrainian icon*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Maychuk, M. (Ed.). (2008). *Mykola Bidnyak. Painting and graphics. Album*. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
- Labinsky, M.G. (2001). Bidnyak Mykola Petrovich. Shevchenko Laureates 1962—2001: *Encyclopedic Directory* (Pp. 45—46). Kyiv: Krynytsia [in Ukrainian].
- Ovsiychuk, V.A., & Dzyuba, I.M. (Ed.). (2003). *Bidnyak Mykola Petrovich. Encyclopedia of Modern Ukraine* (Vol. 2: B. Bio). NAS of Ukraine; NTSh. Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Stelmashchuk, G. (2013). Bidnyak Mykola. *Ukrainian Artists in the World. Materials for the History of Ukrainian Art of the 20th Century* (Pp. 78—81). Lviv National Academy of Arts (Research Sector). Lviv: Apriori [in Ukrainian].